APOLOGIA TĂCERII ȘI A CĂUTĂRII ÎN POEMUL AUTOPORTRET

Andreea-Corina Batori
Universitatea de Medicină și Farmacie, Științe și Tehnologie
Târgu-Mureș

Abstract. *Lucian Blaga is popular among the Romanian writers for his beliefs in the power of the unknown and the unsaid-word, for his attention given to the notion of mystery and knowledge.*

The present paper focuses on two of the main elements that coordinate some of the poet's lyrical writings: silence and the state of being in a continuous search for the initial harmonious relationship with the Universe by returning to the origins of the world, by regeneration and reconstruction. These ideas are emphasized in the poem titled Autoportret in which the soul of the individual find sit self in the these arch for beauty and nothingness, for the pure word which is able to reinforce the bond between the individual and the totality of the unharmed Universe.

Using themes, motifs, symbols, myths, figures of speech and techniques of construction, Lucian Blaga succeeds in creating a representative poem for his last volume entitled Nebănuitele trepte, a poem characterized by expressiveness, depth and a strong wish to find by means of silence what the souls has been looking for since ever – purity, peace and harmony.

Key-words: *silence, search, regeneration, soul, harmony*

Considerând că, după o poezie adevărată, nu se pune niciodată punct, Lucian Blaga a încercat pe parcursul demersului său creator să impună eternității timpul artei. Criticul literar Eugen Simion aseamăna poezia blagiană cu „un calendar cosmic în care se înscrie cu regularitate calendarul ființei intime dublate, în cazul lui, de o ființă superioară, metafizică, aceea care privește de sus și stabilește raporturile dintre cele două universuri”.¹ E vorba de o spiritualizare a emoției care a reușit să descopere calea meditației și a reflecției în poezia românească. Ritmul interior al poemelor lui Blaga se sprijină pe puterea de sugestie a metabilelor, redând pulsația ideii, pe o muzicalitate superioară în versuri, care, „frânte cum sunt(n.n. ingambamentul), se mlădie împreună cu mișcările sufletești înseși”², precum și pe imagini profund poetice, Blaga fiind cel dintâi care, „pentru a reda impresia liniștei, a

¹Eugen Simion, „Lucian Blaga. Miturile personale ale poetului”, în revista *Contemporanul*, Nr. 02, Februarie 2014.

²Nicolae Iorga, „Rânduri pentru un tânăr”, în revista *Neamul românesc*, 1 mai 1919.

auzit zgomotul razelor de lună bătând în geamuri. Imaginea nu este unul din elementele poeziei lui Lucian Blaga, ci pare poezia lui însuși”³.

În cadrul creației lirice bliagene, critica literară a diferențiat trei etape: prima este constituită din volumul de debut *Poemele luminii* (1919) urmat de *Pașii profetului* (1921); în cea de-a doua etapă se încadrează volumele *În marea trecere* (1924), *Laudă somnului* (1929), *La cumpăna apelor* (1933) și *La curțile dorului* (1938), iar cea de-a treia etapă începe cu volumul *Nebănuitele trepte* (1943), o etapă în care se încadrează și ciclurile publicate postum: *Vârsta de fier*, *Corăbii de cenușă*, *Cântecul focului*, *Ce aude unicornul?*, *Mirabila sămânță*. Armonia primei etape, marcată de dominanța metaforei revelatorii a corolei de minuni- emblemă a perfecțiunii, a plenitudinii și a îmbinării elementelor care compun întregul cosmic, își are finalul odată cu ultima parte a volumului *Pașii profetului*, care anunță o nouă vârstă simbolică a eului. Poezia *Moartea lui Pan* încheie prima etapă a liricii lui Blaga, instaurând totodată ceea ce poetul o va numi „ruptură ontologică” marcată de suferința pierderii contactului nemediat cu universul, de dispariția timpului paradisiac, substituit printr-un timp al tristeții metafizice, de sentimentul alienării ființei de natura originară. În noua etapă lirică predomină așadar sentimentul tragic al înstrăinării, inerția și starea de nesiguranță, încercarea constantă de a reface relația cu o lume paradisiacă rămânând fără finalitate. Momentul vindecării acestui spațiu poetic al destrămării este marcat de volumul *Nebănuitele trepte*, echivalent, conform tiparului mitic, cu eterna reîntoarcere. Acest început de ciclu existențial este numit de Lucian Blaga însuși „schimbarea zodiei”, sub semnul căreia se va petrece reconcilierea dintre eu și lume prin reintegrarea fragmentului alienat în structura unității originare.⁴ Sunt treptele cunoașterii, ale perpetuării ființei spre dimensiunile inițiale ale universului, cele aparent coborâtoare vădind noi trepte ale regenerării. E ipostaza unei continue căutări de înțelesuri ultime, o ipostază prezentă și în poemul *Autoportret*, una dintre creațiile lui Blaga care redau „simfonia tăcerii”⁵.

Cele unsprezece versuri ale poeziei se înscriu într-o poetică autoreflexivă, în care împăcarea cu universul e posibilă prin filtrul unei proiecții a sinelui. Aparenta contradicție dintre titlu, exprimat printr-un lexem care ar presupune prezența unui lirism subiectiv ca prezentare a propriei persoane a artistului, respectiv impunerea persoanei a treia pe întreg parcursul textului poate fi înțeleasă prin intermediul dedublării eului. O primă ipostază este cea a eului biografic, cel „mut ca o lebădă”, identificându-se cu însuși

³ Eugen Lovinescu, „Critică și literatură IV”, în *Sburătorul literar*, I, 11 februarie, 1922.

⁴ Rațiu Bogdan, *Lirica postumă a lui Lucian Blaga. Abordare semiostilistică*, Ed. Ardealul, Târgu-Mureș, 2009, p. 70.

⁵ Petre Gheorghe Bârlea, „Treptele tăcerii în poezia lui Lucian Blaga”, în revista *Limba română*, Nr. 4-6, anul XVI, 2006.

persoana fizică a poetului, care, conform autobiografiei *Hronicul și cântecul vârstelor*, a refuzat să vorbească până la vârsta de patru ani. Această ipostază a oferit criticii prilejul de a gravita în jurul motivului tăcerii infantile ca simbol al respingerii lumii articulate prin limbaj. O a doua ipostază constă în existența unui eu poetic purtător al măștii lirice la care face trimitere Ion Pop. Criticul literar susține că Blaga adoptă o „mască mută” a unui poet aflat în căutarea cuvântului pur, nealterat. Altfel spus, eul se poate afla chiar în căutarea sinelui sau în redescoperirea acestuia, un sine pierdut din pricina rupturii de origini, de esență. De aceea, poemul nu debutează cu programaticul *eu* din *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, ci este înlocuit cu un substantiv propriu, cu numele autorului însuși: „Lucian Blaga e mut ca o lebădă”. Odată cu reconcilierea dintre eu și lume, odată cu parcurgerea nebănuitelor trepte, eul își va regăsi poate sinele.

Încă din primul vers, poetul recurge la un metasemem -, „Lucian Blaga e mut ca o lebădă” - o comparație care aduce în prim-plan motivul muțeniei, al tăcerii. Pasăre imaculată prin albul și grația sa, lebăda constituie o vie epifanie a luminii.⁶ Cercetători ai universurilor imaginare, precum Gaston Bachelard sau Gilbert Durand, au considerat pasărea ca „un simplu accesoriu al aripei”, un mijloc de purificare rațională, situându-se în rândurile simbolurilor ascensiunii. Pasărea poate fi semnul eliberării de greul ființei, stabilind relația dintre cer și pământ sau poate simboliza aspirația către găsirea luminii, fiind purtătoare a acesteia. Nu este însă vorba de o lumină distrugătoare, pur rațională, ci este o lumină care potențează, care amplifică taina și prelungește zborul printre misterele universului.⁷ Ion Pop susține că, pentru poet, „păsările sunt puterile păsărești, înaripatele puteri, puteri cu aripi. Și, în această calitate de puteri, ele sunt parte din suflul care animă întregul univers, consolidând în același timp statutul eului în lume. Deplinul echilibru dintre interior și exterior, recuperarea poziției centrale a omului, împăcarea lui senină cu lucrurile își găsesc expresia și în această specifică valorizare a simbolurilor ornitologice”.⁸ Lebăda este însă, de această dată, mută, cântecul său neputând fi auzit decât în pragul morții, în clipa mării treceri. Una din ipostazele definitorii ale omului blagian este aceea de ființă tăcută. În opera autobiografică *Hronicul și cântecul vârstelor*, Lucian Blaga evocă intrarea-i târzie în lumea cuvântului: „Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absențe a cuvântului. Urmele acelei tăceri inițiale le caut însă în zadar în amintire. Despre neobișnuita înființare a graiului meu aveam să primesc o înșirare de știri numai târziu, de la Mama și de la frații mei

⁶Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. 2, *lebăda*- traducere de Olga Zaicik, Ed. Artemis, București, 1969, p. 204.

⁷ Aliterarea creată prin repetarea consoanelor „l” și „b” în substantivul propriu compus „Lucian Blaga” și în lexemul „lebădă” amplifică ideea tăcerii și oferă comparației un plus de autenticitate și profunzime prin această identificare a eului cu grațioasa pasăre.

⁸ Ion Pop, *Lucian Blaga – universul liric*, Ed. Cartea Românească, București, 1981, p. 187.

mai răsarîți. Aflai atunci că în cei dintâi ani ai copilăriei mele cuvântul meu nu era — cuvânt. Cuvântul meu nu semăna cu nimic. Nici măcar cu o stângace dibuire pe la marginile sunetului, cu atât mai puțin cu o prefigurare a unei rostiri articulate. Adevărat e, pe de altă parte, că muțenia mea plutea oarecum în echivoc și nu îndeplinea chiar în toate privințele condițiile unei reale muțenii, căci lumina cu care ochii mei răspundeau la întrebări și îndemnuri era poate mai vie și mai înțelegătoare decât la alți copii, iar urechea mea, ispitită de cei din preajmă, se dovedea totdeauna fără scăderi. Când eram pus la încercare, cedam pe planul mișcării și al faptei. Gestul meu contura întocmai semnificația poruncii. O dorință rostită de cineva își găsea răsunetul în actul cel mai prompt.”⁹ Autorul apoi își motivează comportamentul: „Poate că starea mea embrionară se prelungea dincolo de orice termen normal, pentru că avea în vedere un urcuș tocmai de toate zilele, sau poate o nefirească luciditate s-a vârat, cu efecte de anulare, între mine și cuvânt.” Blaga i-a impus rostirii un ultim gest de rezistență: „Țineam mâna, rușinat, peste ochi, și vorbeam. De sub streășina degetelor și a palmei, cu care mă apăram încă de lumea cuvântului, graiul ieșea din gura mea, întreg, lămurit, picurat ca argintul strecurat. [...] N-am putut niciodată să-mi lămuresc suficient de convingător pentru mine însumi, strania mea detașare de <<logos>> în cei dintâi patru ani ai copilăriei. Cu atât mai puțin acel sentiment de rușinare, ce m-a copleșit, când, constrâns de împrejurări și de stăruințele ce nu mă cruțau, ale Mamei, am ridicat mâna peste ochi, ca să-mi iau în folosință cuvintele. Cuvintele îmi erau știute toate, dar în mijlocul lor eram încercat de sfîeli, ca și cum m-aș fi împotrivit să iau în primire chiar păcatul originar al neamului omenesc.”¹⁰ Există așadar o ezitare între spațiul primordial, „embrionar” și spațiul lumii exterioare refuzat de ființă tocmai prin înverșunarea de a nu recurge la utilizarea cuvântului. A grăi e echivalent, la Blaga, cu actul de a lua în primire păcatul originar al neamului omenesc, adică o pierdere a stării de încreat, o desprindere de Totul matern, de contopirea deplină cu unitatea inițială. Refuzând cuvântul, copilul își prelungește starea edenică printr-o perpetuare a spațiului-matrice. „A răspunde la apelurile lumii, a comunica deci cu ea, fără să te desprinzi de un lăuntru integrator” - o sugestie care se întâlnește cu tot ce spune mai specific „definiția” blagiană a poeziei.¹¹

Aceeași tăcere se regăsește în întreg poemul *Autoportret*, tăcerea și muțenia fiind „starea de grație spre care trebuie să tindem, în concepția filosofică și poetică a lui Lucian Blaga” care, „a înțeles destul de curând, în căutările sale poetico-filosofice, că lumea văzută ca o cercetare a adevărilor este doar o ispită <<din umbră>>; revelația vine prin asumarea tăcerii, a mutismului [...] Rostul poetului în lume este acela de a descifra semnele, nu de

⁹ Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Ed. Humanitas, București, 2012, p.11

¹⁰ *Ibidem*, pp.13-14.

¹¹ Ion Pop, *Lucian Blaga – universul liric*, Ed. Cartea Românească, București, 1981, p. 221.

a le crea, de aceea mesajul său este alcătuit din *vorbi* și *tăcere*, din *cuvinte* și *pauze*".¹² „În patria sa”, adică în noosferă, în universul spiritual, „zăpada fapturii ține loc de cuvânt”. Metafora revelatorie „zăpada fapturii”, apreciată de Tudor Vianu, în cazul lui Blaga, poezia însăși, sugerează îndepărtarea limbajului uman de forța creatoare a Cuvântului divin, năzuința cuvântului de a se identifica cu ființa. Decăderea rostirii umane poate fi înlăturată doar prin aspirația seculară către un limbaj purificat, idee susținută prin recurgerea la simboluri din câmpul semantic al purității (*zăpada*, *lebăda*). Situat așadar în posesia unor cuvinte „căzute”, sufletul se află într-o căutare echivalentă cu încercarea de a le readuce cât mai aproape de condiția lor inițială. Limbajul recuperat, deși va numi lucrurile, va trebui să nu piardă sentimentul totalității cosmice și să regăsească în lucruri răsfrângerile marelui univers restituit în puritatea originară.

Prezența substantivului cu clitic pronominal al articulării hotărâte „sufletul” conferă „autoportretului” ca trăsătură esențială: spiritualitatea. Doar sufletul poate găsi în muțenie, în totala tăcere o forță deasupra tuturor cuvintelor. La Blaga, trupul este echivalentul lului slab, „prea strâmt pentru strașnicul suflet/ ce-l port” (*Dați-mi un trup, voi munților*). De aceea, tocmai sufletul este cel care are puterea de a se elibera de trup și de a porni în „muta, seculara căutare”. Epitetul metaforic (adnominal), în topică afectivă, își intensifică semnificația prin repetarea substantivului „căutare”, prin asonanța creată (repetarea vocalei „u”), fiind amplificată setea de a recupera puritatea pierdută, dorința infinită de a face posibilă reîntoarcerea în toposul originar. Tehnica ingambamentului marchează prezența adverbului cu valoare temporală „de totdeauna” care, la nivel semiostilistic, sugerează caracterul infinit al căutării. Reconcilierea cu universul provine tocmai din inexistența unui sfârșit, proces al căutării niciodată încheiate, conferind sens existenței. Și perpetua căutare se desfășoară sub semnul aceleiași muțenii întâlnite încă din incipitul poeziei. Lucian Blaga devine un interpret al inaudibilului pentru care rostirea cuvântului este percepută ca o trădare a tăcerii originare și ca incapacitate de a accede la totalitate.

În *Trilogia culturii*, poetul susține că „una dintre cele mai interesante și învolate înfloriri ale metaforicului este mitul”. Poezia devine un mit ce sporește liniștea, taina căutării. Poezia nu este o deslușire a misterului originar, ci o sporire a nedeslușirii.¹³ Pentru a nu fi profanate, tainele trebuie însă întâmpinate cu sufletul pentru a nu fi distruse și pentru a dobândi același caracter pe care sufletul la rândul-i îl poartă, acela al eternității. Căutarea „de totdeauna”, „până la cele din urmă hotare”, care nu anunță însă o moarte definitivă, este un sfârșit fără de început. Hotarele ultime desemnează un

¹² Petre Gheorghe Bârlea, „Treptele tăcerii în poezia lui Lucian Blaga”, în revista *Limba română*, Nr. 4-6, anul XVI, 2006.

¹³ Ion Pop, *Lucian Blaga – universul liric*, Ed. Cartea Românească, București, 1981, p. 222.

cronotop incert, deoarece ființa nu cunoaște nici distanța până la aceste hotare, nici timpul rămas. Căutarea își păstrează caracterul continuu, numărul *nebănuitelor trepte* care trebuie parcurse rămânând unul necunoscut. Blaga considera încrederea în germinație esențială pentru o împăcare între poet și universul regăsit în pluralitatea lui primară: „sămânța ce rămâne în noi,/ multiplică și ea fără capăt viața” (*Inscripție*). Și cele din urmă hotare pot fi astfel „fără capăt”, relevând o „Moarte de care nu murim/ moarte ce rămâne în noi” asemenea acelei semințe, o moarte care „ne adâncește și ea tăcerea” (*Inscripție*).

În contrast cu strofa polimorfă, următoarele distihuri vin să releve „obiectul” căutării: apa. Anafora generată de repetarea sintagmei „El caută apa” amplifică importanța căutării și implică a găsirii unuia dintre cele patru elemente primordiale. Apa face trimitere către tabloul primordial al regenerării, al renașterii, în mitologia orientală, apa fiind considerată sursa fecundității. Sufletul nu se află în căutarea oricărei ape, ci în căutarea aceleia care ascunde în adâncuri sămânța primordială. Poetul apelează la un metalogism pentru a-i atribui curcubeului calitatea ființei de „a bea” din această apă pură. Personificarea nu e una întâmplătoare, căci „a te cufunda în apă și a ieși înseamnă a te întoarce la origini”¹⁴. Imaginea regresiei curcubeului, care coboară din înaltul cerului pentru a bea frumusețea și neființa, este de fapt o reintegrare. Ca formă de purificare, apa poate simboliza și mântuirea sufletului, aceeași apă care, prin taina sacră a botezului, a dus la dizolvarea Păcatului strămoșesc de către Divinitate. În sistemul poetic al lui Lucian Blaga, curcubeului îi revine un anume sens simbolic: „frumosul vizibil, ornamentul prin excelență pe planul imaginarii decorative, ca rezultat al metamorfozei luminii în contrast cu apă”¹⁵. Curcubeul reprezintă calea și medierea între teluric și celest, între contingent și transcendental, între catabasic și anabasic. Apa și curcubeul se reunesc la Blaga în același tablou al începutului prin „muta, seculara căutare/de totdeauna”. Din apă, curcubeul „își bea frumusețea și neființa”, transformându-se într-un atribut al splendorii imateriale. În cazul poetului, a te naște înseamnă a percepe tragicul existenței și a te cufunda totodată în materialitatea lumii, în profan. De aceea sufletul aspiră la neființă, la rămânerea în starea de increat, în aceeași stare embrionară regăsită în scrierea autobiografică *Hronicul și cântecul vârstelor*.

Necesitatea depășirii limitelor formale ale limbajului înspre o rostire aflată în proximitatea muțeniei este intensificată de modalitățile de construcție a textului poetic. Recurgerea la metabolele menționate pe parcursul demersului interpretativ, la tehnica ingambamentului, la prozodia marcată printr-o măsură între cinci și doisprezece silabe și o rimă albă evidențiază profunda „forfotă”

¹⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. 1, apa – traducere de Irina Bojin, Ed. Artemis, București, 1969, p. 107.

¹⁵ Alexandra Indrieș, *Corola de minuni a lumii*, Ed. Facla, Timișoara, 1975, p. 223.

precreatoare a cuvintelor. La nivel morfologic, predomină substantivele cu morfem al determinării hotărâte („patria”, „zăpada”, „sufletul”, „apa”, „curcubeul”, „frumusețea”, „neființa”), fapt ce le conferă unicitate și individualitate. Cele nearticulate („lebedă”, „cuvânt”, „căutare”, „hotare”) nu sunt mai puțin importante, contribuind la crearea nucleului metaforic al poemului. Timpul prezent al verbelor este un prezent etern, atemporal, ca „modalitate stilistică a subordonării faptelor la idee” (Tudor Vianu), iar forma sa capătă valoare „omnitemporală”, ca marcă a prezentului generic sau pancronic, reușind să înfrunte timpul și spațiul.¹⁶ Poemul pare a fi înscris într-un continuum temporal fără început și fără sfârșit, tocmai în acea „căutare de totdeauna” devenită în noosfera blagiană o metaforă a parcurgerii nebănuitelor trepte. Sunt folosite verbele tranzitive „a căuta” și „a bea” cu intenția de a revela ceea ce sufletul își dorește cu ardoare să descopere - apa, frumusețea, neființa. Aceleași verbe se remarcă și din punct de vedere semantic repetându-se în distihuri, procedeu stilistic care le intensifică relevanța. Strofele sunt inegale ca număr de versuri. Strofa polimorfă, alcătuită din șapte versuri, înscrie în același cerc tăcerea și căutarea, le îmbină până la transformarea căutării într-una mută, anunțând, de asemenea, cine este „exploratorul”, cine este cel care se perindă pe treptele cunoașterii și ale regenerării - sufletul. Pe de altă parte, distihurile relevă „obiectul” primordial al căutării, *apa*, respectiv motivul acestei căutări fără sfârșit, poetul introducând un alt element cu greutate simbolică: *curcubeul*. Ideea poetică are astfel linearitate, iar versurile derivă armonios unele din celelalte. Ca figură de construcție, ingambamentul nu fragmentează ideile poetice, ci, dimpotrivă, le fluidizează, asigurându-le relevanța stilistică și semantică. Lexeme precum „lebedă”, „sufletul”, „căutare”, „hotare”, „apa”, „curcubeul”, „neființa” sunt evidențiate prin aceeași tehnică a ingambamentului datorită plasării lor intenționate la sfârșit și la început de vers, alcătuind întreg nucleul metaforic al poemului.

Preluând din simbolistica păsării ideea de ascensiune și de necesitate vitală a tăcerii, din semnificațiile multiple ale apei, primordialitatea, din evanescența curcubeului, atributul imaterialității, eul reconciliant blagian își dezvăluie profunzimile, dar nu își face cunoscut chipul. Prin urmare, *autoportretul* se înscrie în sfera neobișnuitului, a cripticului. Nu există trăsături tipice unui autoportret, dar există *tăcere* și *căutare*. Sentimentul coborârii treptelor către neființă sub tutela inexistenței cuvântului nu conferă poeziei culoare elegiacă, ci este oarecum echilibrat de gândul împăcării cu universul, al reintrării în ciclul elementelor, al depășirii condiției de fragment al eului prin

¹⁶ Valerica Sporiș, „Valențe semantico-stilistice ale timpurilor verbale în limba română. Prezentul și viitorul indicativului”, Publicația *The Proceedings of the International Conference "Communication, Context, Interdisciplinarity"*. Section: *Language and Discourse*, 2, Petru Maior University Press, Târgu-Mureș, 2012, p.977. http://upm.ro/ccii2/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-116.pdf

contopirea cu întregul lumii, echivalat cu „necuvântul”, cu tăcerea originară. Poetul, deși mut, exprimă inexprimabilul ca dat originar absolut. Esențial nu este ceea ce se rostește, ci ceea ce rămâne nespus.

Întreaga serie de metabole purtătoare ale ideilor poetice, împreună cu elementele de prozodie și de construcție a textului, cu valorile semantico-stilistice ale lexemelor au dus la încadrarea acestui poem în liniile de forță ale creației lui Blaga. Poezia *Autoportret* nu doar ilustrează un ultim stadiu al scrierilor blagiene, ci reafirmă locul deținut de poet în modernitatea românească prin această *apologie a tăcerii și a căutării* ca modalitate de restabilire a legăturii armonioase cu universul și de reîntoarcere la sursele vitale și spirituale ce scapă omului modern. Poemul susține întreaga aspirație a volumului *Nebănuitele trepte* la înnoirea și reînnoirea existenței vindecate de apocalipsa lăuntrică a alienării.¹⁷ Prin valențele semiostilistice, poezia *Autoportret* întărește afirmația pe care Lucian Blaga însuși a făcut-o, și anume: „Destinul omului este creația. Poetul este nu atât un mănuiitor, cât un mântuitor al cuvintelor. El scoate cuvintele din starea lor naturală și le aduce în starea de grație”.¹⁸

Bibliografie

Bibliografia operei

Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Ed. Humanitas, București, 2012.

Blaga, Lucian, *Poezii*, Ed. Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1942.

Bibliografie critică. Volume, studii, articole

Bârlea, Petre Gheorghe, „Treptele tăcerii în poezia lui Lucian Blaga”, în *Limba Română*, Nr. 4-6, anul XVI, 2006.

Indrieș, Alexandra, *Corola de minuni a lumii*, Ed. Facla, Timișoara, 1975.

Pop, Ion, *Lucian Blaga – universul liric*, Ed. Cartea Românească, București, 1981.

Rațiu, Bogdan, *Lirica postumă a lui Lucian Blaga. Abordare semiostilistică*, Ardealul, Tg. Mureș, 2009.

Simion, Eugen, „Lucian Blaga. Miturile personale ale poetului”, în *Contemporanul*, nr. 02, febr. 2014.

Dicționare

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. 1 și 2, colectiv de traducători (Olga Zaicik, Irina Bojin ș.a.), Ed. Artemis, București, 1969.

Webografie

Iorga, Nicolae, „Rânduri pentru un tânăr”, în *Neamul românesc*, 1 mai 1919.

<http://romanianliterature.tripod.com/ro/blagacrit.html>

¹⁷Ion Pop, *Lucian Blaga – universul liric*, Ed. Cartea Românească, București, 1981, pag.110.

¹⁸<http://romanianliterature.tripod.com/ro/blagacrit.html>

Lovinescu, Eugen, „Critică și literatură IV”, în *Sburătorul literar*, I, 11 februarie, 1922.

<http://romanianliterature.tripod.com/ro/blagacrit.html>

Sporiș, Valerica, „Valențe semantico-stilistice ale timpurilor verbale în limba română. Prezentul și viitorul indicativului”, în *The Proceedings of the International Conference “Communication, Context, Interdisciplinarity”*. Section: *Language and Discourse*, 2, Petru Maior University Press, Tg-Mureș, 2012.

http://upm.ro/cc12/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-116.pdf